

Fyldigere historier - om psykologiske undersøgelser af børn og unge

Hensigten med psykologiske undersøgelser er naturligvis at give en så dækkende og aktuel beskrivelse som muligt. Det hører imidlertid med til vores forståelse af disse undersøgelser, at de også kan give starten til en udviklingsproces, som både barnet, forældrene og omgivende fagpersoner må inddrages i og kan have glæde af.

Vi ønsker derfor med denne artikel at beskrive vores tanker og overvejelser omkring arbejdet med ”psykologiske undersøgelser” - snarere end at beskrive de enkelte undersøgelses-metoder /redskaber.

Besværlige børn

Som privatpraktiserende psykologer bliver vi jævnligt bedt om at foretage psykologiske undersøgelser, som regel af socialrådgivere ansat i social-forvaltninger. Deres ønske udspringer mange gange af problemer, der er opståede i forbindelse med igangværende foranstaltninger eller ud fra særlige afklaringsbehov lige før igangsættelsen af foranstaltninger for børn eller unge med psykiske eller sociale problemer.

Den psykologiske undersøgelse sættes primært i værk hos os, hvis en socialrådgiver vurderer, at børn eller unge har alvorlige problemer med at tilpasse sig de krav og forventninger, der er i deres dagligdag. Som regel har man ved forskellige støttetiltag forsøgt at hjælpe barnet tidligere uden at nå tilstrækkelig langt i forhold til de ønskede mål. Nogle gange er forældrene (og barnet selv) enige i, at der er problemer, men de forstår **ikke** nødvendigvis altid problemerne på samme måde.

Når en socialrådgiver henvender sig til os, foreligger der ofte detaljerede beskrivelser af alle barnets vanskeligheder og af de hidtidige løsningsforsøg. Foruden barnets egen familie har forskellige fagpersoner ofte været involverede, og alle vil ofte understrege vigtigheden af, at der skal ”ske noget”, fordi problemerne længe har stået på, og ikke er blevet løst.

Det vil sige, at inden den psykologiske undersøgelse sættes i værk har forskellige fagpersoner i feltet omkring den unge eller barnet – og familien – allerede dannet sig bestemte ideer om problemerne. Der kan også være tale om støttepersoner, der har virket i en bestemt udviklingsramme – f.eks. plejefamilie/opholdssted – og derigennem fokuseret på bestemte sider af barnets personlighed (nemlig dem som gerne skulle stimuleres/ ”rettes op”).

Den psykologiske undersøgelse betragtes ofte som et neutralt og nyt bidrag til forståelsen af de henviste børn eller unges problemstillinger. Samtidigt er det imidlertid vores erfaring, at en psykologisk undersøgelse først bliver et brugbart redskab for socialrådgiveren, hvis alle de, der er

aktuelt involverede, deltager i undersøgelsesprocessen, dvs fagpersoner, barnets familie og naturligvis barnet selv. Hvis det ikke sker, risikerer undersøgelsesrapporten blot at blive (endnu) en problembeskrivelse, som hverken barn eller voksne kan identificere sig med – og socialrådgiveren risikerer at køre fast i det videre samarbejde.

På det konkrete plan tilrettelægger vi almindeligvis vores undersøgelsesarbejde – med udgangspunkt i henviserens ønsker - indenfor følgende kerneområder:

- Opvækstbetingelser, særlige (foretrukne) tænke- og handlemønstre, samt ikke mindst betydningsfulde følelsesmæssige forhold for barnet.
- Betydningen af de familiemæssige og andre væsentlige relationer – eller sammenhænge - for barnet.
- Udviklingsproblemer og evt. funktionsproblemer, herunder hvorledes disse problemer forstås (af barnet og andre) og hvilken effekt de har (følgevirkninger).
- Ressourcer og kræfter hos barnet og andre, som kan skabe modvægt til problemerne og som kan belyse andre sider af barnets historie.

Vores opmærksomhed på disse kerneområder skal ses i sammenhæng med vores grundlæggende antagelse om, at børns problemer bedst undersøges og forstås, når de ses i lyset af andre sider af personligheden. Derfor forsøger vi både i undersøgelsesarbejde og behandlingsarbejde også at forstå, hvorfor barnets ressourcer og kompetencer ikke har udfoldet sig mere eller har afhjulpet problemerne tidligere.

Samtidig ved vi, at børns udvikling afhænger af de relationer og sammenhænge, som barnet indgår i; tidligere-nu-fremover. For at undersøge børns problemer er det derfor centralt aktivt at inddrage dem, som omgås barnet i det daglige. Det betyder, at ikke kun barn og forældre skal inddrages, men at alle som i det daglige omgås barnet er betydningsfulde.

Problemer og muligheder – et både-og-fokus

Ved undersøgelser er en typisk risiko, at **problemerne som udgangspunkt forstås som et enten-eller problemer**. *Enten* er det noget personligheds-mæssigt, der er galt *eller* noget familiemæssigt, der ikke fungerer *eller* evt. er det ikke de rigtige foranstaltninger til netop dét barn eller dén unge.

Vores erfaring er, at det i lang de fleste tilfælde er nødvendigt at introducere et **både –og**. Det betyder konkret at vi **både** må forsøge at forstå problemernes udvikling og udformning /karakter tilstrækkeligt, **og** må skabe klarhed over, hvilke ubrugte ressourcer og muligheder der er for barnet og i feltet omkring barnet.

Når børn og unge henvises til psykologisk undersøgelse, er det fordi problemerne fylder for meget og ”spærrer” for udviklingen. Beskrivelser af børn, hvor symptomer og problemer fylder meget er på den

ene side derfor meget forståelig, fordi det afspejler bekymringerne. På den anden side er det væsentligt at få barnets **ressourcer** belyst, blandt andet ved at undersøge i hvilke sammenhænge, i hvilke relationer henholdsvis problemerne og ressourcerne udspiller sig.

For at fastholde et både- og – perspektiv er der spørgsmål, som er vigtige at supplere med: Hvor findes ressourcerne hos barnet og i omgivelserne ? Hvilke betingelser eller personer støtter barnet i den rigtige retning ? Hvilke betingelser bidrager, når barnet har det bedst med sin familie? Hvorfor fungerer nogle fag bedre end andre for den unge? (f.eks. er det lærerens metoder? en dygtighed indenfor et fagligt område, der skaber mulighed for anerkendelse ? eller ydre betingelser der er anderledes ?). Hvordan har man hidtil forstået ændringsmulighederne for barnet ? og hvilke betydningsfulde relationer har understøttet dette ?og hvordan ?

Det er således væsentligt at ”ressourcer og kompetencer” ikke blot bliver slagord, men at undersøgelsen konkret indkredser, hvilke dilemmaer – og hvilke sammenhænge – der kan virke henholdsvis begrænsende og frigørende – og dermed give grokraft – til et barns ressourcer. Dette kan give perspektiv til den del af den psykologiske undersøgelse, som søger at afdække f.eks. funktionsvanskeligheder hos barnet eller samspilsproblemer med vigtige voksne for barnet.

Grokraft

Hvis den problemmættede og symptommættede beskrivelse er dominerende, ser vi det som een af vores opgaver i undersøgelsesarbejdet at afdække mulighederne for, at **nye – eller hengemte – fortællinger, beskrivelser eller historier** omkring barnet kan få mere plads.

”14 - årige Emil har en så påfaldende adfærd i en plejefamilie, at kurator og plejeforældre ønsker ham psykologisk undersøgt. Problemerne beskrives som udgangspunkt, som en DAMP-problematik, en hjerneskade, idet han har svært ved at knytte sig til andre, mangler situations-fornemmelse, har dårlig motorik, stor træthed og ofte påtager sig en klovnerolle. I løbet af undersøgelsen bliver det klart, at Emil har været utrolig knyttet til sine bedsteforældre, mere end til sine egne forældre, hvis skilsmisse og svigt har ført til anbringelsesforløbet. Udover uundværlig omsorg er forholdet til bedsteforældrene også karakteriseret ved en stor grad af forkælelse af Emil. Med disse erfaringer møder Emil så en plejefamilie, der skal ”rette op” på hans uheldige adfærd. Selvom hjertet er på rette sted, volder plejeforløbet mange knuder .”

Med udgangspunkt i, at alle børn og unge har erfaring med tilknytning antager vi, at de **gamle erfaringer afspejler sig i de nye sammenhænge**. Ved at beskæftige sig med episoder og erfaringer, som ikke er i overensstemmelse med det mest tydelige billede barnet, tegnes efterhånden en mere fyldig beskrivelse af barnet. For eksempel, at der er tale om et barn som kan og har kunnet meget af det, som lige nu er svært. Eller et barn, som lige nu har fundet sin særlige måde at løse opståede psykologiske dilemmaer på.

” Undersøgelsesforløbet afklarer, at der ikke er forbindelse i Emils liv mellem ”det gamle” (værdier ud fra samværsformen med bedsteforældrene) og ”det nye”(samværsformen med plejeforældrene). Emil har tidligere vist forskellige styrkeområder i forhold til bedsteforældre og jævnaldrende. Disse færdigheder bliver vigtige byggestene i reetableringen af forhold til plejeforældre, som nu i højere grad får muligheder for at respektere Emils andre relationer og ressourcer – og Emil behøver på sin

side ikke mere at se sin situation som et valg – og en kamp- mellem egen familie og plejeforældre. Han begynder at kunne forstå situationen som et både – og. Emils symptomer aftager efterhånden, og der udformes en ny form for samarbejde – hvor også bedsteforældrene spiller en rolle –i arbejdet med at finde en ny kurs.”

Inspireret af den australske psykolog Michael White kan man sige, at hvis man alene interesserer sig for menneskers vanskeligheder, bliver den psykologiske forståelse af dem og deres situation ret begrænset – en ”spinkel historie”.

”**Fyldigere historier**” opstår, når man interesserer sig for erfaringer og situationer, som ikke passer ind i det typiske billede af barnet (og evt. barnets familie). Det betyder, at undersøgelsesarbejdet kan bidrage til, at barnets ”oversete” evner, færdigheder, værdier, forhåbninger, og fremtidsdrømme får lov til at fylde mere. Dermed kan vi med undersøgelsesforløbet bidrage til at barnet eller den unge får anderledes muligheder for at opbygge selvrespekt, og afstikke vejen videre frem, hvilket også kan afspejle sig i samarbejdet omkring den unge.

På denne måde er det blevet vores synspunkt, at de psykologiske undersøgelser ikke blot er ”tekniske” udredninger, men også må opfattes som mulige, vigtige indspil både i børnenes eller de unges eget liv, og i bred forstand i forhold til systemet omkring dem.

Således forsøger vi at byggeundersøgelsesprocessen op omkring følgende centrale præmisser:

Den første drejer sig om, at barnet skal inddrages og høres uden at opleve undersøgelsesarbejdet som (endnu) en konstatering af uformåenhed (en problemliste), som blot bærer ved til rækken af skyld- og nederlagsoplevelser, hvilket kan vanskeliggøre den udvikling, som ønskes.

Den anden vedrører forløbet før undersøgelsens start. Der eksisterer næsten altid et ”for-forløb”, som er kendetegnet ved forskellige opfattelser af, hvordan problemerne ser ud og hvorfor de har udviklet sig. Det betyder også, at der hos nogen kan være forskellige ideer om, hvad undersøgelsen skal bruges til. Hvis ikke dette bliver afklaret indledningsvist, og bliver brugt i udformningen af undersøgelsen, er der en risiko for, at undersøgelsen af nogen senere hen opleves som utilstrækkelig eller ikke så brugbar.

For det tredje er det afgørende, at alle som er med til at forme forståelsen af problemerne eller er involveret i løsningsmuligheder høres og oplever sig respekteret. Hvis barnets styrkeområder og ressourcer – og nye historier – skal have muligheder for at gro sig stærkere, er barnets egen stemme – meninger og følelser - naturligvis uundværlig. Men det er også nødvendigt, at barnets netværk (familiemæssigt og professionelt) inddrages, således at handle-mulighederne øges og yderligere stigmatisering undgås.

Et godt undersøgelsesforløb skaber muligheder og åbning på to gensidigt afhængige felter. Dels er det vigtigt at øge mulighederne i samarbejdsfeltet, og dels skal der findes veje til at styrke barnets egne kræfter, således at barnets selvopfattelse fremover kan udbygges – med fyldigere historier.

Gitte Haag, Flemming Sell, 2002

Fyldigere historier – om psykologiske undersøgelser af børn og unge.
Socialrådgiveren nr. 3

Gitte Haag og Flemming Sell

PsykCentrum er et psykologisk-psykiatrisk team i Hillerød

Vi beskæftiger os med undersøgelsesforløb, behandlingsforløb og supervision og konsultationer.